

REFLECTEREN IS LEREN!

PBVB21ONDL

ONDERZOEKSPLAN

Opdrachtgever:

School/instelling: ODBS Het Karrepad

Begeleidend docent Pedagogische Academie:

Datum inlevering: 6 april 2022

Natasja Emmerink

Inhoud

Hoofdstuk 1 Introductie	2
1.1 Aanleiding van dit onderzoek.....	2
1.2 Probleemstelling.....	3
1.3 Theoretisch kader	4
1.3.1 Theoretisch kader	4
1.3.2 Samenvatting.....	7
1.3.3 Ontwerpprincipes	8
1.4 Dit onderzoek	10
1.4.1 Ontwerp.....	10
1.4.2 Praktijkonderzoeksvragen	10
1.4.3 Hypothese.....	10
Hoofdstuk 2 Methode	10
2.1 Dataverzameling.....	10
2.2 Beschrijving van de onderzoeksgroep.....	11
2.3 Het ontwerp	11
2.4 Operationalisatie: meetbaar maken van je te meten term(en) en meetinstrumenten	12
2.5 Procedure afname meetinstrumenten.....	14
2.6 Data-analyse	15
2.7 Betrouwbaarheid en validiteit.....	15

Hoofdstuk 1 Introductie

1.1 Aanleiding van dit onderzoek

Het volgende onderzoek wordt uitgevoerd op het ODBS Het Karrepad in Groningen. De school ligt in de Korrewegwijk en heeft drie gebouwen, één voor de onderbouw, één voor de middenbouw en één voor de bovenbouw. Tevens heeft het een groot schoolplein en park, waar de kinderen kunnen spelen tijdens het buitenspelen in de pauzes. De kinderen krijgen één keer per week gym aangeboden in de Hoogte, omdat er een nieuwe gymzaal gebouwd wordt bij de school.

Luken (2011) geeft aan dat reflectie de laatste tijd meer een discussiepunt is geworden. Reflectie heeft in het onderwijs een grotere plaats ingenomen, maar de resultaten vallen tegen en leerlingen doen het liever niet. De laatste jaren is duidelijk geworden dat reflecteren helpt bij het ontwikkelen van vaardigheden. Het kan zelfs een bijdrage leveren aan de professionalisering van beroepen en beroepsgroepen, omdat het vaak leidt tot nieuwe inzichten en kennis (Geenen, 2017).

Op het ODBS Het Karrepad zijn ze op het moment bezig met een pilot omtrent het Daltononderwijs. Aankomende periode vindt er een visitatie plaats op school, waardoor er de aankomende weken veel gewerkt wordt met vormgeven van het Daltononderwijs op de school.

Op dit moment zijn ze op de school bezig door middel van doelmatig werken het eigenaarschap van leerlingen te vergroten.

Dalton stelt vijf kernwaarden: samenwerking, vrijheid en verantwoordelijkheid, effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie (Dalton, 2021). Het onderdeel reflecteren is voor de pilot cruciaal. Om die reden wil de school een doorgaande leerlijn vanaf de kleuters tot aan groep 8 met reflectievragen, waardoor het voor de leerlingen duidelijk wordt wat ze wel en wat ze niet kunnen. Tevens moeten ze kunnen bepalen aan welke doelen, al dan niet aangeboden, gewerkt moet worden.

Aan het begin van elke maand krijgen de leerlingen een maandtaak uitgedeeld. Hierin staan de taken die de leerlingen moeten maken en stellen zij drie persoonlijke leerdoelen op. Aan het eind van de maand moeten de leerlingen op zichzelf reflecteren. Op dit moment wordt de maandtaak al ingezet in de bovenbouw. Hierin zijn ook een aantal reflectievragen opgenomen.

Het International Journal of Evaluation and Research in Education en Tanti (2020) geven het volgende aan over onderwijs: onderwijs is een van de belangrijkste dingen in het leven van een mens. Door de opvoeding kan het denken van mensen ontwikkeld worden. Dit zorgt ervoor dat wij problemen kunnen oplossen en iets kunnen veranderen door een open houding te hebben. Bij het reflecteren gaat het er ook om dat je iets aanpast om vervolgens op een andere manier een doel te bereiken.

Om het probleem te concretiseren vanuit de opdrachtgever zijn er verschillende bijlages bekeken en is er gesproken met de opdrachtgever en een aantal leerlingen. Onderstaande vragen zijn beantwoord en opgenomen in het onderzoek:

- Wat houdt de pilot in die momenteel gedraaid wordt op het Karrepad?
- Hoe wordt er volgens de leerlingen gereflecteerd op hun eigen gemaakte persoonlijke leerdoelen?
- In welke klassen zijn ze momenteel bezig met reflecteren op de persoonlijke leerdoelen? En hoe wordt het in andere klassen ingezet?

Tijdens de margedag in 2019 is overlegd binnen het team wat de belangrijkste aspecten van het Daltononderwijs waren volgens de leerkrachten en waar volgens hen ontwikkeling nodig was. Hieruit kwam naar voren dat zij doelmatig werken en eigenaarschap het belangrijkste vonden en dat dit de meeste aandacht nodig had. De werkgroep is daarna bezig gegaan met het ontwerpen van een concept. In de groepen 8 werd dat concept al uitgetoetst. Er is een doorgaande leerlijn bedacht,

waarbij als eerst het doelmatig werken aangepakt is, zoals het beschreven staat in het daltonboek van de school. Daarna zijn ze zich gaan richten op het aspect "eigenaarschap". Per leerjaar is beschreven hoe het doelmatig werken en het vergroten van het eigenaarschap is opgezet.

Het doelmatig werken houdt in dat er gewerkt wordt met doelen, deze doelen op het doelenbord zichtbaar zijn voor de leerlingen en dat zij weten voor welke bepaalde tijd doelen gelden. Bij het eigenaarschap hebben de leerlingen zelfverantwoordelijkheden over het werken aan de doelen en wanneer zij niet mee hoeven te doen met een instructie. Belangrijk hierbij is dat de leerlingen kunnen reflecteren op zichzelf, zodat duidelijk wordt wat zij al wel en niet kunnen.

De leerlingen moeten er telkens aan herinnerd worden om te reflecteren op de gemaakte persoonlijke leerdoelen. Allereerst vinden zij het erg lastig om eigen leerdoelen op te stellen en vragen daarbij hulp aan de leerkracht of medeleerlingen. Het uiteindelijke reflecteren op de doelen vindt aan het eind van de maand plaats. Door de meeste leerlingen wordt snel een antwoord gegeven op de reflectievragen zonder echt goed na te denken over het eigen gedrag en handelen. Sommige leerlingen geven aan het na een lange periode moeilijk vinden om terug te reflecteren op de doelen van de hele maand, omdat ze niet altijd nog weten hoe zij aan het begin van de maand werkte met de leerdoelen.

In de groepen 8 wordt gewerkt met maandtaken, waarbij de leerlingen drie persoonlijke leerdoelen opstellen. Op dit moment blijkt dat de leerlingen nog aan de hand meegenomen moeten worden, omdat zij het nog erg lastig vinden. Ook zijn zij het nog niet erg gewend, waardoor het minder snel op een goede manier gebeurt. Goede reflectievragen kunnen helpen met het goed reflecteren op het eigen gedrag en handelen.

Om het zelfvertrouwen van leerlingen te bevorderen en het eigenaarschap te vergroten, is het belangrijk dat er passende doelen gesteld worden. Leerlingen leren zelfstandiger te functioneren en vergroten hun motivatie en zelfvertrouwen. Het is zinvol voor leerlingen om haalbare doelen te formuleren en deze te laten opnemen in een ontwikkelingsplan (Kennisrotonde, z.d.).

1.2 Probleemstelling

De leerlingen stellen aan het begin van de maand drie leerdoelen op voor zichzelf. Dit kunnen doelen zijn als: aan het eind van de maand heb ik al mijn werk goed afgemaakt binnen de daarvoor gestelde tijd. Vervolgens moeten de leerlingen op hun eigen doelen reflecteren, omdat dat past binnen het Daltononderwijs van de school. Op dit moment zijn de leerlingen bezig met het reflecteren op zichzelf, maar is de school nog niet content met de vragen die hiervoor zijn opgesteld. Zij zouden graag meer reflectievragen willen voor de leerlingen, die passen bij het niveau en de doelgroep. Het doel van het onderzoek is dat leerlingen door middel van reflectievragen op de eigen gemaakte leerdoelen kunnen reflecteren. Het doel van het onderzoek is om een ontwerp te maken met reflectievragen, die de leerlingen kunnen gebruiken om te reflecteren op de persoonlijke leerdoelen. De reflectievragen worden opgenomen in de maandtaak van de leerlingen, die zij elke maand krijgen. Daarnaast wordt er een leerkrachtenhandleiding gemaakt, zodat leerkrachten handvatten hebben om leerlingen op zichzelf te laten reflecteren. Uiteindelijk moeten de leerkrachten ervoor zorgen dat de leerlingen meer en beter gaan reflecteren.

Daarbij luidt de hoofdvraag van dit onderzoek: Op welke manier kunnen de bovenbouwleerkrachten van het Karrepad de leerlingen ondersteunen bij het reflecteren op de persoonlijke leerdoelen? Om deze vraag te beantwoorden wordt er een ontwerpgericht onderzoek uitgevoerd. Eerst worden uit de theorie en het vooronderzoek van de context de ontwerpprincipes afgeleid, op basis daarvan wordt een ontwerp gemaakt. Vervolgens wordt dat ontwerp voorgelegd aan de opdrachtgever, de daltonwerkgroep en de leerkrachten van groep 5 tot en met 8 van ODBS Het Karrepad.

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag worden de volgende verkennende vragen middels literatuuronderzoek beantwoord:

- Wat houdt Dalton in?
- Wat houdt reflecteren in?
- Waarom is het opstellen van doelen belangrijk?
- Waarom is het reflecteren op persoonlijke leerdoelen belangrijk?
- Wat zijn manieren om te reflecteren op leerdoelen?
- Wat is de rol van de leerkracht met betrekking tot het reflecteren van de leerlingen?
- Wat voor reflectievragen passen bij het niveau van leerlingen op een basisschool?

Het doel is dat het onderzoek uiteindelijk een onderwijsproduct oplevert met reflectievragen die aansluiten bij leerlingen in de groepen 5 tot en met 8. De reflectievragen moeten te beantwoorden zijn voor alle leerlingen. De reflectievragen worden opgenomen in de maandtaak. Tevens wordt er een leerkrachtenhandleiding gemaakt voor de leerkrachten van de groepen waar het ontwerp ingezet gaat worden.

1.3 Theoretisch kader

1.3.1 Theoretisch kader

Daltononderwijs

Parkhurst beschrijft het daltononderwijs als: 'Dalton is geen methode, geen systeem, maar een beïnvloeding (Dalton, 2021). Ze zocht een vorm van onderwijs waarbij leerlingen individueel werden begeleid en waar differentiatie werd toegepast, hierbij konden leerlingen zelfstandig aan het werk en hoefde zij niet constant op elkaar of de leerkracht te wachten (Dalton, 2021). Ook is het Dalton Plan van Parkhurst niet voorschrijvend, maar kan het omgebouwd worden naar de omstandigheden van de school en de manier van werken van de leerkrachten.

In praktijk verschillen daltonscholen veel van elkaar, dit komt doordat Helen Parkhurst geen systeem of methode bedacht heeft, maar het een manier van denken en leven is (Marijke van Eijkeren, 2018). Van Eijkeren (2018) geeft aan dat de school zelf mag bepalen hoe de ideeën van Helen Parkhurst vormgegeven worden. De drie uitgangspunten zijn: vrijheid in gebondenheid, individueel werken en zelfwerkzaamheid en samenwerken. De drie uitgangspunten worden omgezet in vijf kernwaarden: samenwerking, vrijheid en verantwoordelijkheid, effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie.

De drie uitgangspunten van daltononderwijs bereiden de kinderen voor op het leven in de maatschappij. Het sociale aspect is bij het daltononderwijs erg belangrijk, door middel van samenwerkingsopdrachten worden de sociale vaardigheden ontwikkeld. Tevens ontdekken de leerlingen wat hun taak is, wat ze wel en niet kunnen en willen en leren ze met elkaar om te gaan in een democratische samenleving (Van Eijkeren, 2018).

Leerlingen op een daltonschool plannen zelf wanneer ze aan taken werken en leren zo om werk te organiseren, om te gaan met vrijheid, worden zelfstandiger en leren samenwerken met andere kinderen. Sommige taakonderdelen worden in tweetallen of groepjes gemaakt, om die reden moeten leerlingen met elkaar afspreken wanneer aan een bepaalde taak gewerkt wordt. Een leerkracht moet bij daltononderwijs veel observeren en regelmatig vastleggen waar leerlingen mee bezig zijn, zodat er voldoende gedifferentieerd kan worden (Van Eijkeren, 2018).

Anstadt (2022) beschrijft daltononderwijs als een praktisch onderwijsplan voor het basis- en voortgezet onderwijs. Hierbij zijn vijf kernwaardes belangrijk: samenwerking, vrijheid en verantwoordelijkheid, effectiviteit, zelfstandigheid en reflectie. Er is zowel ruimte voor de verplichte lesstof als voor extra keuzewerk.

De leerkrachten en scholen experimenteren met het Dalton Plan, zodat er een vorm gevonden wordt die voor hen in de praktijk werkt. Dit houdt in dat er verschillende benaderingen zijn en er niet één echte daltonschool bestaat. Er wordt vaak met een week- of maandplanning gewerkt. De leerlingen plannen de taken zelf in. Hierdoor krijgen de leerlingen eigen verantwoordelijkheid in het werk (Anstadt, 2022).

Reflecteren

Reflecteren wordt gezien als een vaag begrip. Van Helem, de Leeuw en Stuut (2008) zien reflecteren als het achterhalen van de achtergrond van je handelen. Het is niet terugkijken of evalueren op wat je gedaan hebt, maar het kijken naar waarom je iets gedaan hebt. De gedachte erachter is dat wanneer je weet waarom je iets doet, je ook in staat bent om datgene te veranderen of in het vervolg bewuster te handelen. Reflectie wordt door Vos en Vlas (2000) gedefinieerd als: 'Reflectie is een activiteit waarbij je naar aanleiding van een gebeurtenis of situatie in dialoog treedt met jezelf en daarbij doelgericht en gerelateerd aan een vroeg of laat te ondernemen actie terugblijkt op eerdere opgedane ervaring.'

Reflecteren op jezelf begint met een ervaring, waar een gevoel aan gekoppeld is. Vervolgens moet er betekenis gegeven worden aan die ervaring. Het eigen gedrag en dat van anderen wordt onderzocht en er wordt gekeken wat er wel en niet goed ging in de situatie. Reflecteren is niet alleen terugkijken op iets dat gebeurd is, maar vooral een middel om te leren handelen in komende situaties. Nieuwe inzichten worden gekoppeld aan het toekomstbeeld of een bepaald streven, waarop bij een volgend reflectiemoment weer op teruggekeken kan worden (Meijers, Kuijpers, Mittendorff & Wijers, 2014).

Het blijkt dat in de praktijk reflecteren niet altijd leidt tot verdere acties en dat leerlingen zich daardoor ook niet verder ontwikkelen (Meijers et al., 2014).

Het gaat er bij reflectie om dat er vragen gesteld worden die de denk- en handelwijze van leerlingen doorgronden om veranderingen te kunnen aanbrengen en te kunnen inzetten bij een volgende situatie. Dit kunnen vragen zijn, zoals: Waarom ging het fout? Wat was mijn rol hierin? Reflectie kan zelfs als beginpunt genomen worden en moet eigenlijk tijdens het leerproces al plaatsvinden (Benammar, 2015).

Doelen opstellen

Door het zelf formuleren van leerdoelen ervaren leerlingen een hoge mate van eigenaarschap van het eigen leerproces. Dat wordt door leerlingen vaak gezien als een succesfactor (Leraar24, 2021). Tevens geeft Leraar24 (2021) aan dat het belangrijk is dat een leerdoel herkenbaar en haalbaar is en niet te groot, maar ook niet te klein moet zijn. Ook geeft het SLO (2022) aan dat leerdoelen helderheid geven over waar naartoe gewerkt wordt. Daarnaast zijn succescriteria nodig om een leerdoel te bereiken. Leerdoelen zijn geen doel op zich, maar een middel om iets te behalen. Door middel van leerdoelen kan een leerkracht of een medeleerling feedback geven en kan de leerling zelf zien waar verbeterpunten liggen (SLO, 2022). Verder geven Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst (2019) aan dat leerlingen meer gemotiveerd zijn als zij eigen doelen opstellen, omdat deze goed na te streven zijn. Wanneer leerlingen meer gemotiveerd zijn, zullen ze ook meer hun denken reguleren en bijstellen.

Reflecteren op persoonlijke leerdoelen

Reflectie is noodzakelijk om bewust te worden van het leerproces en om inzicht te krijgen in het eigen handelen. Door goed ingezette reflectieoefeningen wordt er bewust nagedacht over het leerproces en wordt er een hoger niveau bereikt in het denkproces (Benammar, 2015). Kappers (2012) geeft aan dat wanneer je je richt op jouw eigen rol binnen een situatie, je op jezelf kunt reflecteren. Je oordeelt niet alleen op de inhoud, maar kijkt vooral naar je eigen rol. Hierbij kijk je naar waarom je iets op een bepaalde manier gedaan hebt en wat je kunt veranderen om de

uiteindelijke uitkomst te kunnen veranderen (Kappers, 2012). Door op jezelf te reflecteren, denk je objectief en bewust na over eigen acties. Hierdoor sta je stil bij hoe je gewerkt hebt en welke keuze je gemaakt hebt. Er wordt door leerlingen nagedacht over vaardigheden, inzet en welk gevoel erbij hoorde. Op het moment dat leerlingen dat bewust doen, weten ze wat ze doen, waarom ze het doen en wat de gevolgen zullen zijn (Kappers, 2012).

Manieren van reflecteren

Door middel van het stellen van de juiste reflectievragen werk je toe naar hoe het doel de volgende keer behaald zou kunnen worden (Kappers, 2012). Kappers (2012) geeft aan dat de beste manier om te reflecteren is door het stellen van vragen. Hierbij zou je kunnen vragen: Wat wil ik hiervan leren? Wat voor resultaten wil ik behalen? Welke competenties oefen ik hiermee? Bij het stellen van vragen is het belangrijk dat er open vragen gesteld worden. Hierdoor wordt de kans kleiner dat er geantwoord wordt in antwoorden als 'goed' of 'wel oké'. Het is hierbij nog wel belangrijk dat kinderen eerlijk antwoorden. Bij het reflecteren is het belangrijk dat de leerlingen het leerdoel als uitgangspunt nemen, zodat zij zich makkelijk kunnen focussen op datgene waar het om gaat, zodat zij zichzelf kunnen verbeteren. Inbreng van anderen kan bij reflecteren van grote waarde zijn. Dit zijn bijvoorbeeld de leerkracht van de klas of de medeleerlingen. Als er gezamenlijk gereflecteerd wordt, wordt de situatie vanaf verschillende perspectieven benut (Kappers, 2012). Hierbij is het wel belangrijk dat er positieve feedback gegeven wordt. Door het geven van negatieve feedback raakt een ander namelijk niet gemotiveerd. Tevens zorgt een positieve sfeer voor openheid en eerlijkheid. Door middel van het geven van aandacht en het tonen van betrokkenheid, wordt de ander uitgenodigd om over ervaringen te vertellen zonder dat er geoordeeld wordt (Kappers, 2012).

Groen (2015) geeft verschillende technieken die gebruikt kunnen worden bij reflectie. Hieronder een aantal van deze technieken:

- 1) Het stellen van open vragen.
- 2) Helikoperview: vanaf een afstand naar het eigen handelen kijken om het handelen beter te beschouwen.
- 3) Brainstorm: de situatie/het leerdoel met andere medeleerlingen bekijken.
- 4) Beeldend werken: wanneer het niet lukt om gevoelens onder woorden te brengen, kan dit mogelijk geuit worden door een kunstvorm.

Rol van de leerkracht

Marzano en Miedema (2014) geven aan dat reflecteren aangeleerd moet worden. Hierbij geven zij een aantal suggesties over hoe dat gedaan kan worden.

- 1) Geef een voorbeeld, waarbij je hardop reflecteert. Hierbij geef je duidelijk aan wat je doet, bijvoorbeeld: "Ik bedenk eerst een doel, ik kijk wat ik hier precies voor moet doen, wat mijn tijdsplanning wordt en dit schrijf ik in mijn persoonlijk ontwikkelingsplan". Vervolgens reflecteer je met de reflectievragen op jouw doel.
- 2) Laat leerlingen zoeken naar voorbeeld door te zoeken op internet, etc.
- 3) Vraag leerlingen om elkaar te interviewen.
- 4) Kijk hoe het bij leerlingen gaat en reik eventueel een nieuwe aanpak aan.

Tevens geven zij aan dat het belangrijk is om erkenning te geven aan leren. Dit kun je doen door beloningen, feedback en een goede beoordeling te geven bij het goede gebruik van reflectievragen (Marzano & Miedema, 2014)

Soorten reflectievragen

Volgens Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst (2019) kunnen kinderen reflecteren op hetgeen zij leren, hoe ze dat doen en hoe ze dat beleven. Het reflecteren kan zowel aan het begin, tijdens als aan het eind van het leerproces plaatsvinden. Hierbij kunnen kinderen aan het begin nadenken over wat ze gaan leren, hoe ze het leren gaan aanpakken en wat hun verwachting is. Tijdens het leren kunnen ze

nadenken of het doel uiteindelijk te bereiken is. Uiteindelijk kan een kind aan het eind nadenken over hoe er gewerkt is, of het doel bereikt is en wat er anders had gekund (Hooijmaaijers, et al., 2019).

Er kan volgens (Hooijmaaijers, et al., 2019) gereflecteerd worden op de inhoud, de aanpak en de beleving. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de oriëntatie, de monitoring en de evaluatie. Volgende tabel laat voorbeeld vragen zien van reflectievragen die gesteld zouden kunnen worden. Hierbij is het belangrijk dat er open vragen gesteld worden, zodat leerlingen goed nadenken over het leerproces.

	Inhoud	Aanpak	Beleving
Oriëntatie	Wat wil ik graag leren? Oftewel het leerdoel	Hoe ga ik het aanpakken? Wat heb ik nodig? Wie heb ik nodig? Wat wordt mijn planning?	Gaat het lukken om het doel te behalen?
Monitoring	Wat heb ik al geleerd of ben ik aan het leren? Moet ik mijn leerdoel bijstellen?	Wat wordt mijn nieuwe aanpak? Hoe en waarom pas ik mijn aanpak aan?	Hoe gaat het leerproces? Komt mijn verwachting uit? Stel ik mijn hypothese bij?
Evaluatie	Wat heb ik geleerd?	Heeft het gewerkt? Waarom wel of waarom niet? Heb ik mijn planning gehaald?	Hoe ging het leren? Zijn mijn verwachtingen uitgekomen? Wat had ik anders kunnen doen? Wat vind ik van het resultaat van mijn leerdoel? Welk doel neem ik mee naar de volgende maand?

Tabel 1 Soorten reflectievragen

1.3.2 Samenvatting

Daltonscholen verschillen veel van elkaar, de school bepaald zelf hoe de ideeën van Helen Parkhurst vormgegeven worden (Van Eijkeren, 2018). Hierbij komen de drie uitgangspunten van daltononderwijs terug in het onderwijs. De drie uitgangspunten zijn: vrijheid in gebondenheid, individueel werken en zelfwerkzaamheid en samenwerken.

De leerlingen ontdekken wat hun taak is, wat ze al wel en wat ze nog niet kunnen en ze leren met elkaar om te gaan. Hiermee worden ze klaargestoomd voor een leven in een democratische samenleving (Van Eijkeren, 2018).

Op een daltonschool plannen de leerlingen de eigen taken in en leren hierdoor te organiseren. Ze worden zo zelfstandiger en leren om samen te werken. Taken worden ook in tweetallen en groepjes gemaakt.

Het begrip reflecteren wordt vaag omschreven. Reflecteren wordt gezien als het achterhalen van de achtergrond van je handelen. Het verschilt in evalueren, omdat je bij evalueren terugkijkt op wat je hebt gedaan en bij reflecteren kijk je naar het waarom achter je handelen (Van Halem, De Leeuw & Stuut, 2008). Reflecteren is een middel om te leren handelen in een volgende situatie. De inzichten

worden gekoppeld aan het toekomstige beeld en bij een volgend reflectiemoment wordt hierop teruggekeken (Meijers, et al., 2014).

De leerlingen ervaren meer eigenaarschap op het eigen leerproces wanneer zij zelf leerdoelen opstellen (Leraar24, 2021). Het leerdoel moet herkenbaar en haalbaar zijn volgens Leraar24 (2021). Hierbij is het ook belangrijk dat de lengte van het leerdoel goed is voor de leerlingen.

Door te reflecteren worden leerlingen bewuster van hun leerproces en krijgen ze inzichten in hun handelen. Goede oefeningen zijn belangrijk, zodat er bewust nagedacht kan worden en er een hoger niveau bereikt wordt (Benammar, 2015). Het is hierbij volgens Kappers (2012) belangrijk te kijken naar de eigen rol, zodat er op zichzelf gereflecteerd wordt. Er wordt niet alleen naar de inhoud gekeken, maar vooral naar de eigen rol hierin. Er wordt gekeken naar hoe er iets gedaan is, waarom het op die manier gedaan is en wat er veranderd kan worden (Kappers, 2012).

Er kan op verschillende manier gereflecteerd worden. Groen (2015) bespreekt onder andere de volgende technieken:

- 1) Het stellen van open vragen.
- 2) Helikoperview: vanaf een afstand naar het eigen handelen kijken om het handelen beter te beschouwen.
- 3) Brainstorm: de situatie/het leerdoel met andere medeleerlingen bekijken.
- 4) Beeldend werken: wanneer het niet lukt om gevoelens onder woorden te brengen, kan dit mogelijk geuit worden door een kunstvorm.

Het is vooral belangrijk dat er open vragen gesteld worden, omdat de leerlingen daar echt van leren en inzicht krijgen in het handelen en het leerproces (Kappers, 2012). Tevens moet er een leerdoel als uitgangspunten genomen worden, zodat zij zich ergens op kunnen focussen. Het samen reflecteren of het geven van feedback kan veel waarde hebben, omdat de situatie vanuit verschillende perspectieven bekeken wordt (Kappers, 2012).

Tevens geven Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst (2019) aan dat er zowel aan het begin, tijdens en aan het eind van een leerproces gereflecteerd kan worden. Hierbij moeten open vragen gesteld worden op zelf bedachte leerdoelen, zodat leerlingen meer gemotiveerd zijn. Er kan gereflecteerd worden op de inhoud, aanpak en de beleving van het leerproces.

1.3.3 Ontwerpprincipes

Om het onderzoek een positieve uitkomst te geven moet er een ontwerp gemaakt worden, die de leerlingen helpt met reflecteren op hun persoonlijke leerdoelen. Dit ontwerp moet aan een aantal eisen voldoen. De ontwerpeisen staan in de tabel hieronder beschreven. Tevens is hierbij een terugkoppeling gemaakt naar de theorie.

Onderwerpeis	Waarom? Uit de literatuur of de context
Er vinden drie fases plaats: oriëntatiefase, monitoringsfase en de evaluatiefase.	In de oriëntatiefase vraagt de leerling zich af wat hij/zij wil leren en kiest vanuit hier een doel. Hierbij wordt ook nagedacht of het haalbaar is. Daarna vindt de monitoringsfase plaats wat er voor zorgt dat het leerproces van de leerling op gang blijft en waar de leerling zich constant afvraagt of hij op de goede weg is. Doelen worden hier eventueel bijgesteld.

	In de laatste fase, de evaluatiefase evalueert de leerlingen de resultaten. Heeft de aanpak gewerkt? Zijn de doelen behaald? (Wientjes, 2015).
Niet te lang, maar zeker niet te kort.	Leraar24 (2021) geeft aan dat het leerdoel niet te lang en niet te kort mag zijn, zodat het haalbaar en begrijpelijk blijft voor de leerlingen. Het leerdoel bevat tussen de zes en 15 woorden.
De doelen die leerlingen opstellen moeten helder zijn voor zichzelf.	Wanneer doelen helder zijn en een duidelijke structuur hebben, hebben ze een positief effect op de motivatie van leerlingen om de doelen te behalen (Seidel et al., 2005). Het is helder wanneer leerlingen weten waar zij naar toe moeten werken. Het moet in een taal geschreven zijn die zij begrijpen, moeilijke woorden en vakjargon moeten vermeden worden.
Eerste keren samen doelen opstellen en reflecteren.	Het zelf opstellen van leerdoelen zorgt voor meer motivatie van leerlingen. Tevens stellen zij het denken zelf sneller bij (Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst, 2019).
Ontvang feedback van leerkracht en medeleerlingen voor een beter resultaat.	Kappers (2012) geeft aan dat het geven van positieve feedback ervoor zorgt dat er vanuit meerdere perspectieven gereflecteerd kan worden. Hierbij moet erop gelet worden dat je iemand niet jouw oplossing geeft, maar de ander laat nadenken over een eigen oplossing. Dat zorgt voor zelfvertrouwen, geeft energie en kan denkkraft losmaken. Door zelf verbeterpunten te laten ontdekken in het leerproces motiveert het de leerlingen meer. Volgens Kappers (2012) is er dan niet alleen sprake van goed reflecteren, maar ook van het 'leren reflecteren'. De vaardigheid reflecteren wordt gestimuleerd en je zult het steeds vaker inzetten. Het inzetten van reflecteren kun je als leerkracht inplannen in de week- of maandplanning, waardoor er structuur heerst voor de leerlingen en dit kun je het beste doen aan de hand van een format met reflectievragen.
Leerlingen moeten op zichzelf kunnen reflecteren en hieruit moet duidelijk worden wat zij al wel en nog niet kunnen.	De vragen moeten ervoor zorgen dat de leerlingen duidelijk kunnen beschrijven wat zij goed gedaan hebben en waar zij nog aan moeten werken, bleek uit het vooronderzoek.
Leerlingen moeten herinnerd worden aan het reflecteren.	Uit het vooronderzoek kwam naar voren dat de leerlingen dit vaak vergeten. Het is dus belangrijk dat de leerkracht de leerling helpt herinneren aan het reflecteren.

Tabel 2 Ontwerpeisen

1.4 Dit onderzoek

1.4.1 Ontwerp

Het product dat gerealiseerd gaat worden sluit aan bij het niveau van de leerlingen. De reflectievragen zijn gebaseerd op de ontwerpeisen uit [Tabel 2 Ontwerpeisen](#) en de theorie en het vooronderzoek van de context. Dit zorgt ervoor dat er een didactisch ontwerp gemaakt wordt, waarbij reflectievragen centraal staan. De reflectievragen worden door de leerlingen gebruikt om op de persoonlijke leerdoelen te reflecteren. Voor de leerkrachten wordt een korte handleiding ontworpen met tips hoe zij leerlingen kunnen begeleiden bij het reflecteren. De reflectievragen zijn niet te lang en niet te kort en zijn voor alle leerlingen te beantwoorden. De leerkracht kunnen de leerlingen de eerste keren helpen om te reflecteren op zichzelf door gerichte feedback te geven. Tevens wordt er niet alleen aan het eind van de maand, maar ook halverwege de maand een reflectiemoment gepland.

1.4.2 Praktijkonderzoeksvragen

De praktijkonderzoeksvragen waar antwoord op gevonden zal worden, luiden als volgt:

- Draagt het product met reflectievragen bij aan wat de school en de leerkrachten willen bereiken? Hierbij gaat het erom dat de leerkrachten handvatten hebben, zodat de leerlingen goed op zichzelf kunnen reflecteren.
- Is het product uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?

1.4.3 Hypothese

Door middel van het bespreken van de reflectievragen, het geven van feedback aan leerlingen en het tussentijds reflecteren op de persoonlijke leerdoelen, kunnen de leerlingen mogelijk op een goede manier reflecteren op hun persoonlijke leerdoelen. De leerlingen moeten de eerste paar keer aan de hand meegenomen worden het proces door, zodat zij na inoefenen beter kunnen reflecteren op het leerproces.

Hoofdstuk 2 Methode

2.1 Dataverzameling

Er wordt een kwalitatief onderzoek gedaan. Het is de bedoeling dat de ervaringen en meningen van de leerkrachten en de daltonwerkgroep over de soort reflectievragen in kaart gebracht worden. De data worden verzameld middels storytelling. De resultaten van de interviews worden bekeken en mogelijk wordt het ontwerp nog aangepast.

Aan de hand van de praktijkonderzoeksvragen zal het onderzoek uitgevoerd worden. Hieronder staan de praktijkonderzoeksvragen:

- Draagt het product met reflectievragen bij aan wat de school en de leerkrachten willen bereiken? Hierbij gaat het erom dat de leerkrachten handvatten hebben, zodat de leerlingen goed op zichzelf kunnen reflecteren.
- Is het product uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?

Er worden interviews met open vragen gesteld aan de onderzoeksgroep, bestaand uit de daltonwerkgroep en de leerkrachten van de groepen. Met de interviews worden de praktijkvragen beantwoord door zowel de daltonwerkgroep als de leerkrachten van de groepen.

Het product zal worden gemaakt in april en/of mei en volgend schooljaar uitgevoerd worden. Hierdoor zal het product niet uitgevoerd worden in dit schooljaar, maar kan er wel gekeken worden of de nieuwe manier van reflecteren werkt voor de leerkrachten en de daltonwerkgroep. De interviews zullen als leidraad dienen om te bepalen of de reflectievragen passen bij de doelgroep en het niveau van de leerlingen van de groepen 5 tot en met 8. De interviews worden uitgevoerd aan

de hand van een opgezet interview voor de leerlingen en de leerkrachten (kwalitatieve gegevens). De interviews vinden tijdens en aan het eind van het onderzoek plaats. Hierdoor kunnen eventuele verbeterpunten meegenomen worden voor het uiteindelijke product (kwalitatieve gegevens).

2.2 Beschrijving van de onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep van dit onderzoek bestaat uit de bovenbouwleerkrachten van het Karrepad, dit zijn de leerkrachten van de groepen 5 tot en met 8. Het product zal tevens besproken worden in de daltonwerkgroep, omdat het ontwikkeld wordt voor het daltononderwijs op het Karrepad. Er zullen interviews plaatsvinden met de leerkrachten, die deel uitmaken van de daltonwerkgroep en met de leerkrachten van de bovenbouwgroepen om te kijken of de vragen passen bij het niveau en de doelgroep van de leerlingen.

In totaal worden er vier leerkracht geïnterviewd en vindt het interview met de daltonwerkgroep tijdens een overleg plaats met alle die hierbij horen. Dit zijn in totaal zes leerkrachten.

Er wordt voor een steekproef gekozen, omdat de onderzoeksgroep een te groot aantal personen bevat. Op dit moment is nog niet duidelijk welke leerkrachten precies geïnterviewd gaan worden. Dit moet nog afgesproken worden met de opdrachtgever. Er zal rekening gehouden worden met verschillende leeftijdsgroepen, sekse en het aantal jaar aan werkervaring.

2.3 Het ontwerp

Het ontwerp is uitgewerkt in *Tabel 3 Het ontwerp*, is een stappenplan met voorwaarden voor de reflectievragen. Naast de voorwaarden staat een uitleg met een koppeling naar de theorie over waarom een voorwaarden belangrijk is voor het uiteindelijke product. Dit zorgt ervoor dat er onderbouwd is waarom een voorwaarden belangrijk is voor het opstellen van de reflectievragen. Ook zal de voorwaarden van hoe de leerdoelen en reflectievragen behandeld moeten worden in de klas opgenomen worden. Dit zal mogelijk zorgen voor een gewenst effect van het reflectievermogen van de leerlingen.

Voor de leerlingen wordt er een werkblad gemaakt met reflectievragen die zij kunnen beantwoorden. De leerkrachten krijgen een handreiking met voorwaarden, waarbij een koppeling naar de theorie wordt gemaakt.

Voorwaarden	Onderbouwing
Leerdoelen zelf laten opstellen door de leerlingen.	Wanneer leerlingen zelf leerdoelen opstellen ervaren zij een hogere mate van eigenaarschap op het eigen leerproces (Leraar24, 2021). Ze zullen ook meer gemotiveerd zijn om te werken aan de leerdoelen, die zij zelf opstellen dan wanneer ze al zijn opgesteld door bijvoorbeeld de leerkracht (Hooijmaaijers, Stokhof & Verhulst, 2019). Tevens geven Hooijmaaijers, Stokhof en Verhulst (2019) aan dat de motivatie ervoor zorgt dat de leerlingen sneller op zichzelf zouden gaan reflecteren en het leerproces bijstellen.
Reflecteren aan het begin, tijdens en aan het eind van een leerproces.	Leerlingen kunnen reflecteren op hetgeen zij leren, hoe ze dat gaan leren en hoe ze het beleven. Hierdoor kunnen zij zowel aan het begin, tijdens en aan het eind van een periode op zichzelf en het leerproces reflecteren (Hooijmaaijers, Stokhof & Verhulst, 2019).
Feedback laten krijgen van medeleerlingen en de leerkracht.	Door middel van leerdoelen kan een leerkracht of een medeleerling feedback geven en kan de

	leerling zelf zien waar verbeterpunten liggen (SLO, 2022). Kappers (2012) vult hierbij aan dat wanneer er feedback gegeven wordt het leerproces vanuit meerdere perspectieven bekeken wordt.
Open vragen stellen	Door open vragen te stellen aan leren denken zij niet alleen na over het feit of ze het leerdoel behaald hebben, maar ook waarom zij het wel of niet behaald hebben en wat zij in het vervolg beter moeten doen (Groen, 2015).

Tabel 3 Het ontwerp

2.4 Operationalisatie: meetbaar maken van je te meten term(en) en meetinstrumenten

In de tabel hieronder staan de begrippen die gemeten worden. De hoofdbegrippen zijn uitgewerkt in deelaspecten die te meten zijn en achter het deelaspect staat met welk meetinstrument gemeten gaat worden.

Doel	Construct	Deelaspecten	Meetbare aspecten	Items in meetinstrument
Is het product (werkblad/handreiking) uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?	Praktisch uitvoerbaar	- Inplannen	De leerkrachten hebben genoeg tijd om de feedback en reflectiemomenten in te plannen.	- Interview leerkrachten
		- Voldoende tijd	Er is voor de leerlingen genoeg tijd om te werken aan het reflecteren. Tevens hebben de leerkrachten genoeg tijd om duidelijk te maken wat er van de leerlingen verwacht wordt.	
		- Betrokkenheid	De leerkrachten zijn bereid het product uit te proberen in de klas en deelt de mening erover.	
Is het product uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?	Werkbaar	- Vragen helder	De reflectievragen zijn voor alle leerlingen te beantwoorden, er volgen logische antwoorden uit.	- Interview leerkrachten/daltonwerkgroep

Draagt het product met reflectievragen bij aan wat de school en de leerkrachten willen bereiken? Hierbij gaat het erom dat de leerkrachten handvatten hebben, zodat de leerlingen goed op zichzelf kunnen reflecteren.		- Helder wat de leerlingen en leerkrachten moeten doen	Door middel van de handreiking en de soorten reflectievragen (werkblad) kunnen de leerlingen (samen met de leerkracht) op zichzelf reflecteren. Het is duidelijk wat er gedaan moet worden.	
		- Autonomie	Door middel van de manier van werken, werken de leerlingen op hun eigen tempo en niveau en kunnen dit verantwoorden door op zichzelf te reflecteren.	
Is het product uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?	Fases reflectie	- Oriëntatiefase - Monitoringsfase - Evaluatiefase	Doordat er op meerdere momenten gereflecteerd wordt, helpt het de leerlingen om beter en inzichtelijker te reflecteren op zichzelf. Dit kunnen de leerkrachten zien doordat er geen gesloten antwoorden gegeven worden op de vragen. De leerlingen gaan dieper in op hetgeen zij antwoorden.	- Interview leerkrachten
Is het product uitvoerbaar en werkbaar in de groepen 5 tot en met 8 van het Karrepad?	Feedback	- Feedback van medeleerling - Feedback van leerkracht	Door feedback op te halen, kunnen leerlingen concreter op de leerdoelen reflecteren. Dit is te achterhalen doordat de	- Interview leerkrachten

			leerlingen delen van de feedback gebruiken in de eigen reflectie.	
--	--	--	---	--

Tabel 4 Operationalisatieschema

Interview met de daltonwerkgroep

Het interview met de leerkracht gaat over het begrip bijdrage voor de school, hierbij gaat het om de verschillende deelaspecten uit tabel 4. Het ontwerp wordt voorgelegd voordat het naar de leerkrachten en leerlingen gestuurd wordt. Ook wordt gevraagd naar of het werkbaar is, praktisch inzetbaar, duidelijk voor de leerkracht en de uitvoerbaarheid. Het interview staat in bijlage 1.

Interview leerkrachten

Het interview met de leerkrachten gaat over de begrippen uitvoerbaarheid en werkbaar. Het gaat om verschillende deelaspecten uit tabel 4. Er wordt gevraagd of het duidelijk, uitvoerbaar en inzetbaar is voor de leerkrachten en leerlingen. Het interview staat in bijlage 1.

2.5 Procedure afname meetinstrumenten

Interview daltonwerkgroep

Het interview met de daltonwerkgroep zal plaatsvinden nadat het product voor leerlingen en leerkrachten gemaakt is. Zo wordt er inzicht verkregen op het feit of de reflectievragen passen binnen het daltononderwijs op de school. Hierbij zal ook de leerkrachtenhandleiding besproken worden.

De werkgroep wordt geïnformeerd over het onderzoek en wat er met de uitkomst van het interview gedaan zal worden. Het interview zal opgenomen worden, zodat er aan het eind een transcript gemaakt kan worden van het interview. Uiteraard wordt er vooraf toestemming gevraagd om een opname te maken.

Het interview wordt na afloop getranscribeerd, zodat de deelaspecten uit de operationalisatie geanalyseerd kunnen worden.

Interview leerkrachten

Ook met de desbetreffende leerkrachten wordt een interview gehouden om te kijken of het product inzetbaar is in hun groep. Hierbij wordt gekeken naar de reflectievragen en of deze haalbaar en meetbaar genoeg zijn voor de leerlingen. Tevens wordt hier ingegaan op de manier van aanbieden door de leerkrachten. Er zal gebruikt worden gemaakt van de methode storytelling. Bij deze gesprekstechniek staat luisteren centraal. De gespreksleider (onderzoeker) is vooral op zoek naar ervaringen, emoties en gebeurtenissen door het stellen van open vragen en door goed te luisteren naar de geïnterviewde. Er wordt voornamelijk gebruik gemaakt van topics uit het operationalisatieschema als leidraad van het gesprek. Storytelling speelt bij een kwalitatief onderzoek een belangrijke rol. Er wordt gewerkt in drie fases bij storytelling, namelijk: verzamelen van verhalen, duiding en terugkoppeling. Bij het verzamelen van verhalen gaat het erom dat er gevraagd wordt naar gevoelens en ervaringen. Vervolgens wordt die verzameld en vindt er duiding plaats. Als laatste wordt het resultaat teruggekoppeld (Heskes, 2016).

Ook de leerkrachten worden vooraf geïnformeerd over het onderzoek en wat er met de uitkomst van het interview gedaan zal worden. Er wordt vooraf toestemming gevraagd voor het opnemen van het interview, zodat er een transcript gemaakt kan worden.

Na afloop worden de interviews getranscribeerd, zodat de onderzoeker de deelaspecten uit de operationalisatie kan analyseren.

2.6 Data-analyse

Voor het maken van de data-analyse worden de uitkomsten van de onderstaande punten verzameld. Hierbij gaat het om de interviews die afgenomen zijn met de leerkrachten en de daltonwerkgroep. Er wordt een transcript van de interviews gemaakt en de belangrijkste punten worden eruit verzameld. Op basis van de deelaspecten uit de operationalisatie worden de belangrijkste punten verzameld. De gesprekken worden gevoerd op de school, met vooraf samengestelde vragen, door de onderzoeker. Aan de hand van het gesprek met de daltonwerkgroep en de leerkrachten worden de laatste kleine aanpassingen gedaan op het product. Zijn de vragen haalbaar en meetbaar genoeg voor de leerlingen of zouden er nog aanpassingen gedaan moeten worden. De interviews worden gehouden en geanalyseerd door de onderzoeker. De data worden geanalyseerd middels coderen en dit wordt gedaan via Atlas.ti. De resultaten van de interviews worden meegenomen in het beantwoorden van de hoofdvraag. Hierbij wordt rekening gehouden met overeenkomsten en verschillen in antwoorden van de leerkrachten en de daltonwerkgroep.

2.7 Betrouwbaarheid en validiteit

Voor het kwalitatieve onderzoek wordt gebruikgemaakt van een vooraf opgesteld interview. De leerkrachten die geïnterviewd worden krijgen dezelfde vragen gesteld, waardoor de betrouwbaarheid vergroot wordt. Ook de werkgroep krijgt dezelfde vragen, wat ook de betrouwbaarheid van dat interview vergroot. De vragen zijn zo ontworpen dat er alleen gevraagd wordt naar wat voor het onderzoek van belang is en wat uit de literatuurstudie al naar voren is gekomen. Zo wordt er precies gemeten naar hetgeen gemeten moet worden. Tevens worden de interviews opgenomen, zodat mogelijke fouten eruit gehaald worden en het letterlijk overgenomen wordt. De transcripten worden in de bijlage gezet, waardoor het gecontroleerd kan worden.

Om de validiteit van het onderzoek te vergroten worden de interviews gehouden aan de hand van vooraf samengestelde vragen. Hierdoor wordt er precies gemeten wat er gemeten moet worden. Het onderzoek kan meerdere keren uitgevoerd worden en daarnaast kunnen andere onderzoekers het onderzoek nogmaals uitvoeren onder dezelfde respondenten en ook zij zullen dan op dezelfde resultaten komen. Dit zorgt voor een betrouwbaar onderzoek.

Om de validiteit te vergroten wordt tevens gebruik gemaakt van triangulatie. Brontriangulatie wordt ingezet door in gesprek te gaan met de leerkrachten en de daltonwerkgroep. Door middel van de gesprekken kan er een goed product ontworpen worden passend bij de doelgroep en het niveau van de leerlingen. Onderzoekerstriangulatie kwam aanbod doordat het onderzoek in meerdere groepen wordt uitgevoerd en met de verschillende respondenten interviews/gesprekken plaatsvinden.